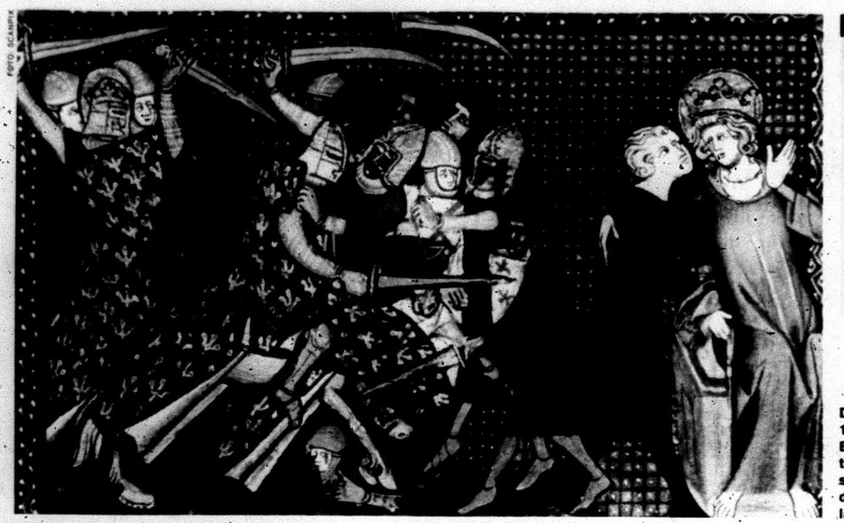

Tidernas slakter 7

Joinville och Villehardouin
Chronicles of the Crusade
1200-talet
engelsk översättning:
Penguin, 1963

Amin Maalouf
Korstågen enligt araberna
1983
översättning:
Line Ahrland, 1991

Det sjunde korståget inleddes 1248 och gick till nuvarande Egypten. Där togs Ludvig IX till fånga av saracenerna men släpptes efter att en svindlande lösensumma hade utbetalats.

När svärdet spred kristna värden

Ett blodtörstigt släkte, dessa korsriddare. Gunder Andersson summerar kyrkans försök att genom fromma furstar erövra Palestina under medeltiden.

Frågan är om något erövringskrig har omgetts med så många romantiska myter som korstågen, åtta stycken från slutet av 1000-talet och 200 år framåt. Länge var den förhärskande bilden stolta och stiliga riddare i blanka rustningar i strid med förvildade arabhopar. Sinnebilden framför andra blev Rikard Lejonhjärta, som har förärats en orättfärdig hjältestatus. Senast i filmen Robin Hood på 1990-talet, där Sean Connery drog ned applåder i rollen.

Rikard Lejonhjärta var med om ett korståg, det tredje, tillsammans med den tyske fursten Fredrik Barbarossa och Filip I av Frankrike. Den förre drunknade snöpligen när han badade i den lilla floden Salef i nuvarande Turkiet. De två resterande furstarna var ständigt i luven på varandra. Sedan de 1191 hade erövrat Akkon vid medelhavskusten tröttnade Filip och reste hem. Rikard uppnådde ett femårigt vapenstillestånd med den legendariske muslimledaren Saladin, som 1187 hade krossat korsfararарmén vid Hattin och senare återtagit Jerusalem efter nästan 90 år av kristet styre. Rikard nådde aldrig fram till Jerusalem.

DET SOM BLAND annat har fläckat Rikards eftermäle är behandlingen av de fångar som togs i samband med intagandet av Akkon. När Saladin inte ville låta sin rörelsefrihet hämmas av fångar släppte han dem fria. Rikard valde ett annat sätt, framgår det av samtida arabiska krönikor, refererade i KORSTÅGEN ENLIGT ARABERNA:

> Tvåtusensjuhundra soldater från garnisonen i Akkon samlas ihop framför stadens murar, tillsammans med trehundra kvinnor och barn som tillhör deras familjer. Hopbundna med rep så att de utgör en enda massa överlämnas de åt frankiska krigare som kastar sig över dem med sablar, lansar och stenar, ända tills skriken har tystnat.

De kristna vittnesbörden om de tidiga korstågen är få. De mest kända krönikorna, av Villehardouin och Joinville, behandlar det fjärde respektive sjunde korståget. Inget av dem nådde fram till det heliga landet.

DET FJÄRDE KORSTÅGET, påbörjat 1202, körde i stället fast i mindre Asien, ironiskt nog i ett krig – inte mot muslimerna men mot en annan gren av kristenheten, den grekisk-ortodoxa. Konstantinopel intogs, en rad småriken etablerades. Villehardouin, på plats i egenskap av hög officer, refererar på sin lite torra prosa vad som händer, alltifrån stridshandlingar till mer personliga motsättningar, till exempel osämjan mellan två grekiska tronpretendenter, Alexius och Murzuphlus, som leder till att den förre "slänger honom till marken och låter rycka ut hans ögon ur huvudet".

Inte nog med det. Senare blev den allmänt svekfulle Murzuphlus upphissad på Konstantinopels högsta marmorpelare, varifrån han knuffades ned inför allt folket "varvid varenda ben krossades i hans kropp när han nådde marken".

ANNARS ÄR VILLEHARDOUIN rätt återhållsam. På ett ställe säger han till och med att han inte ämnar gå in på hur många fiender som blev ihjälslagna. Men ingen regel utan undantag. Om erövringen av Konstantinopel heter det:

> Sedan följde en scen med massaker och slakt: överallt höggs greker ned ... Så stort var antalet döda och sårade att ingen kunde räkna dem. Grekiska ädlingar flydde mot en av stadsportarna, men nu var klockan över sex och våra män hade blivit trötta av att slåss och slakta.

Krönikan slutar lite abrupt, men stilenligt, 1207 med att bulgariska styrkor slår ihjäl några korsriddare, hugger huvudet av markisen de Montferrat och sänder det till den valakiske kungen Johanitza:

> Detta var en av de största glädjestunder den valakiske kungen upplevt.

Ädlingen Joinville, som stod den franske kungen Ludvig IX (den helige) nära, skriver om det sjunde korståget. Det inleddes 1248 och gick till nuvarande Egypten där Damietta vid Nilens utlopp erövrades. Den lyckan blev kortvarig; saracenerna tog tillbaka staden och kungen hamnade i fångenskap. Efter sega förhandlingar och en svindlande lösensumma släpptes han och seglade till Akkon, som då hölls av de kristna.

Joinville tonar ibland fram som en medeltida folkbildare, han lägger ut texten om Nilens lopp och arabernas klädedräkt och sedvänjor.

Stridsskildringarna är många, men även han är återhållsam med de bloddrypande detaljerna. Araber skjuter "grekisk eld" (brinnande tjärklumpar, avfyrade med kastmaskiner), befästningar brinner och riddare stupar oavbrutet till höger och vänster. Ibland blir han mer konkret, som när han beskriver svärdshugget som träffar en riddare i ansiktet "så att näsan hängde dinglande över hans läppar". Han beskriver hur turkarna i staden Mansourah vräker stenblock och annat över en retirerande frankisk styrka "varvid antalet stupade riddare uppskattades till tre hundra". Man möter riddare som drar sig tillbaka med svärd genom kroppen.

Joinville visar också att säkerhetsstyrkor kunde vara opålitliga redan på den tiden. Sultanen Scedins livvakt gör uppror, hugger ihjäl honom och "skär upp honom och tar ut hjärtat ur kroppen". Med hjärtat i handen, "som dröp av blod" kom sedan en av emirerna till Louis IX för att förhandla om korsriddarnas framtid.

DET MEST OMTALADE korståget vad gäller brutalitet och mänsklig ondska är ändå det första. Där finns få västerländska källor, även om några av fälttåggets ledare och även kyrkomän har avgett rapsodiska skildringar. Den franske krönikören Raoul av Caen beskriver det ohyggliga efterspelet till erövringen av den lilla staden Maarra 1098, sedan korsriddarna "under tre dagar halshuggit folk":

> I Maarra lät de våra koka vuxna hedningar i kittlar. De fäste barnen på spett och åt dem grillade.

Dessa uppgifter, som sedan har traderats i arabisk historieskrivning, blev väl magstarka för den legendariske engelske historikern Sir Steven Runciman, som skrev standardverket om korstågens historia. "Hungersnöd härskade", konstaterade han med något som luktar överseende, "kannibalism föreföll vara enda utvägen".

SÅ FÖLJDE DÅ belägringen av Jerusalem, som varade i drygt en månad. I mitten av juli 1099 intas staden. Det är en av de grymmaste erövringarna i historien. Den arabiske historikern Ibn al-Athir (1160–1233) uttrycker sig modest:

> Den heliga stadens befolkning fick springa över klingan. Frankernas blodbad på muslimerna varade en vecka. I moskén al-Aqsa dödade de över 70 000 personer.

Krönikören Ibn al-Qalanissi (1073–1160) kompletterar:

> Judarna samlades ihop i synagogan, där frankerna brände dem levande. De förstörde också helgonens minnesmärken och Abrahams grav – frid över hans minne!

Korstågsriddarna slog helt enkelt ihjäl allt levande de fick tag i, oavsett trosbekännelse – män, kvinnor och barn. De enda som undkom var Iftikhar al-Dwala, befälhavare för den egyptiska garnisonen, som med följe fick fri lejd innan slaktandet började. Sir Steven Runciman bidrar med en annan ögonblicksbild:

> När Raymond av Aguilers besökte tempelområdet var han tvungen att ta sig fram mellan högar av lik och vada i blod upp till knäna.

När Saladin närmare 100 år senare åter gjorde Jerusalem till en muslimsk stad skedde det utan att ett hår kröktes på invånare av andra trosbekännelser. Det kan man kalla en PR-vinst inför historien.

GUNDER ANDERSSON

En dans i tiden

Sveriges Television har begått ett litet kulturmord i det tysta, anser Hans Barnekow.

I ytterst diskreta puffar informerades tv-tittarna om att inom kort skulle en ny engelsk tv-serie visas med titeln DANS TILL TIDENS MUSIK. Vad som knappast framgick var att serien har fått superlativen att hagla utomlands. Möjligen fick tittarna veta att den bygger på den engelske författaren Anthony Powells romansvit med samma namn. Serien sändes i julhelgen på eftermiddagarna och utan repris. Och nu är det kört. I väntan på att den smygs in på tv-tablåerna ännu en gång (SVT har reprisrätt inom 2 år) finns bara en sak att göra. Läs böckerna.

ROMANERNA, tolv stycken, har samlingsnamnet A DANCE TO THE MUSIC OF TIME och redan den första delen, A QUESTION OF UPBRINGING (1951), blev en succé. I England minskade inte intresset av spekulationerna om vilka huvudpersonernas verkliga förebilder var. Märkligt nog har Anthony Powell aldrig översatts till vårt språk – ett underbetyg till de svenska bokförlagen, som möjligtvis har ansett honom för svår att översätta eller för smal för de svenska läsarna.

I A DANCE TO THE MUSIC OF TIME får vi följa författarens alter ego, Nick Jenkins, från skolåren på Eton via Oxford på 1920-talet och vidare ända in i vår tid (1970-talet). Ett myller av släktingar, skolkamrater och bekanta dyker upp redan i första boken. Finansfurstar, ädlingar, officerare, konstnärer, musiker och den speciella människotyp som bara finns i Storbritannien, eller snarare fanns – den ogifte gentlemannen utan synbar eller vettig sysselsättning, alla passerar de revy.

GENOM Jenkins betraktelser och reflektioner får vi följa deras öden genom flera decennier i ett England som samtidigt genomgår enorma förändringar. Oftast återkommande är Widmerpool, som från att ha varit skolans driftkucku utvecklas till en hänsynslös karriärist. Jenkins själv uttrycker sällan egna åsikter, han är betraktaren som lågmält men pregnant beskriver miljöer, skeenden och hur andra reagerar. Han överlåter åt läsaren att själv bilda sig en uppfattning. Och snart är man ohjälpligt fast. Redan på de första sidorna dyker Widmerpool upp och strax lär vi känna skolkamraterna Templer och Stringham liksom Uncle Giles, Jenkins originelle farbror.

Stilen är klassisk. Den som har läst Somerset Maugham och Evelyn Waugh, som Anthony Powell för övrigt umgicks med i Oxford, känner väl igen sig. Powells stil är dock betydligt mer subtil och A DANCE TO THE MUSIC OF TIME har dessutom en episk bredd som påminner om de stora ryska författarna.

HANS BARNEKOW